

«TEKNOLOGIYA DARSLARIDA XALQ HUNARMANDCHILIGI TURLARIDAN FOYDALANISH USULLARI»

Usanov Shuhrat Ermamatovich

Samarqand viloyati Qo'shrobot tumani 97-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maktabda tarbiya bilan chambarchas bog'liq ta'lim jarayonini tashkil etishga asos bo'ladigan yetakchi qoidalar didaktik prinsiplar hisoblanadi. Didaktik prinsiplarga ta'limning tarbiyalovchi xarakteri, ilmiylik nazariyaning amaliyot bilan bog'liqlik, sistemalilik va izchillik, bundan tashqari, onglilik va faollik kabilar kiradi. XXI asrda ta'lim tizimini texnologiyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Shu boisdan ham har qanday darsga o'quvchilarni qiziqtirishda va sifatli ta'lim berishda, albatta, ulardan foydalaniladi. Jumladan, texnologiya darslarida biz o'quvchilarga milliy hunarmandchiligimizning yorqin namunalaridan foydalangan holatda dars o'tish orqali kelajakda ular tomonidan, milliylik bilan chambarchas bog'langan noyob dizaynga ega bo'lgan yangi ixtirolar chiqishi mumkin. Bundan tashqari, bu o'quvchilarni milliylik ruhida tarbiyalashda va zamonaviylik va milliy an'analarning uyg'unlashishiga ham yordam beradi. Ushbu maqolada, texnologiya darslarida xalq hunarmandchiligi turlaridan foydalanish usullari haqida fikr va mulohazalar yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *texnologiya, ta'lim sifati, milliylik, zamonaviy metodlar, hunarmandchilik turlari, usullar.*

Bugungi kunda ta'lim tizimini axborot kommunikatsion texnologiyalarisiz tasavvur qilish qiyin. Ta'lim jarayonida o'quvchilarni milliylik ruhida tarbiyalash maqsadida asosan texnologiya darslarida ham xalq hunarmandchiligi turlaridan foydalaniladi. O'quvchilarning zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bilan bir qatorda o'z millatining an'anaviy hunarmandchilik namunalaridan foydalanish orqali ularning tarbiyasi ham shakllanib boradi. Texnologiya ta'limi o'quvchilarga zamonaviy ta'lim berish, ularni texnika va texnologiyalar bilan tanishtirish maqsadida fan sifatida kiritilgan. Texnologiyalar orqali o'quvchilarni psixologik jihatdantexnikalardan foydalanish vaqtida o'zini o'zi nazorat qila olishga tayyorlash maqsadida maktabda o'tiladi. Shunday qilib, texnologiya tarbiyasi muhim ta'limiy masalalardan biri sifatida qaralishi kerak. Bu masala ish obyektlarini tanlashda, mashg'ulotlarni tashkil qilish va hokazolarda hisobga olinadi. O'quvchilarning texnologiya ta'limi jarayonidagi faoliyatlarining xarakteri turlicha bo'lishi mumkin. Bu jarayonda esa ularning ongu shuurida o'zlikni anglash maqsadida ham milliylikni targ'ib qiluvchi mashg'ulotlar tashkil etiladi. Avvalo o'quvchilarda xalq hunarmandchiligiga nisbatan ijobiy munosabatning tarkib topishi va bu o'quvchilar o'z topshiriqlarini katta mas'uliyat va juda ishtiyoq bilan bajarishlarida namoyon bo'ladi.

Texnologiya darslari jarayonida onglilik o'quvchilarning faolligi bilan uzviy bog'liqdir. Texnologiya darslarida xalq hunarmandchiligidan foydalanish jarayonida o'quvchilar faolligining rivojlanishi uchun alohida yaxshi sharoit yaratiladi. Bu sharoit avvalo mehnatning unumliligi xarakteridan iborat bo'ladi. Agar o'quvchilar o'z mehnatlarining natijasi biror ijtimoiy foydali maqsadga mo'ljallanganini bilsalar, zo'r qiziqish hamda topshiriqni sifatli va muddatida bajarish ishtiyoqi bilan ishlashi aniqlangan. Shu sababli maktablarda o'quv xonalarining o'quvchilar bajara oladigan va dars dasturi mazmuniga javob beradigan tarzda texnologiyaga oid holatda kerakli jihozlar bilan ta'minlanishi kerak. Bundan tashqari sinf xonasini milliy hunarmanchilik namunalari bilan bezash ham o'zgacha dekoratsiya hisoblanadi.

Hozirgi fan-texnika rivojlangan, yil sayin bilimlar hajmi g'oyat jadal o'sib borayotgan sharoitda o'qitish jarayonini shunday tashkil qilishga to'g'ri keladiki, maktabni bitirib chiqqanlar o'z amaliy faoliyatlari jarayonida yangi bilimlar, malakalar, ko'nikmalarni mustaqil egallashlari uchun eng qulay sharoit yaratilsin. Buning uchun bilim, malaka va ko'nikmalar puxtagina emas, balki moslashuvchan ham bo'lishi, o'quvchilar ularni yangi ishlab chiqarish sharoitlarida qo'llay olishlari kerak. Bunga o'quvchilar bilim, malaka va ko'nikmalarni hozirgi zamon ishlab chiqarishi asoslari haqidagi umumiy tasavvur fonida o'zlashtiradigan politexnik ta'lim tufayli erishiladi.

Ayniqsa, texnologik ta'lim berish jarayonida o'quvchilarda turli xildagi texnologik jarayonlarni ularning samaradorligini aniqlash maqsadida analiz qilish, taqqoslashmalakalarini shakllantirish ham yordam beradi. Mehnat ta'limi sharoitida bilimlar, malakalar va ko'nikmalarni egallash puxtaligiga avvalo yangi o'quv materialini samarali bayon qilish hisobiga erishiladi. Bilimlar va malakalarning puxtaligini ta'minlashda mashqlarni yo'lga qo'yish va ta'limning texnik vositalarini qo'llash katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda esa milliy xalq hunarmandchiligining noyob namunalari dars o'tish jarayonida foydalanish yaxshi samara beradi.

Texnologiya darslarini xalq hunarmandchiligi namunalariidan foydalangan holatda tayyorlash va o'tkazishda axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning fanga qiziqishini, o'quv faoliyati va bilim sifatini oshirishi, savol berish uchun vaqtni tejash, talabalarga nafaqat darslarda, balki uyda ham mustaqil ravishda o'rganish imkoniyatini beradi va o'qituvchiga o'z bilimlarini oshirishga yordam beradi. Yana bir jihatni ta'kidlash kerak: darsni o'zi axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalangan holda o'tkazish orqali o'quvchilarni milliylik ruhida tarbiyalash mumkin. Dars qanchalik yaxshi rivojlanganiga qaramay, ko'p narsa o'qituvchining unga qanday tayyorlanishiga bog'liq. Bunday tadbirning mohirona o'tkazilishi ba'zi bir televizion dasturning shoumeniga o'xshaydi.

O'qituvchi kompyuterni yaxshi bilishi, darsning mazmunini bilishi kerak, lekin uni yaxshi sur'atda, qulaylikda olib borishi, o'quvchilarni bilim jarayoniga doimiy jalb qilishi kerak. Ritmning o'zgarishi haqida o'ylash, o'quv faoliyatining shakllarini

diversifikatsiya qilish, agar kerak bo'lsa, pauzaga qanday qarshi turish va ijobiy natijani qanday ta'minlash haqida o'ylash kerak. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, texnologiya darslarida axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish tufayli o'qituvchi o'quvchilarni darsga ham qiziqtiradi, ham xalq hunarmandchiligi namunalaridan foydalanish orqali ularda milliylikni ham shakllantirib boradi.

Bugungi kunda sinflarning minimal jihozlanishi bilan talabalarning doimiy qiziqishini ta'minlash juda qiyin. Ko'pincha darslardagi jihozlar matnlar, darsliklar, daftarlar, reproduksiya bo'lib, biz ularga yetishmaymiz va ularning tashqi ko'rinishi juda ko'p narsani talab qiladi. Axborot kommunikatsion texnologiyalar ushbu muammoni hal qilishda muhim yordam berishi mumkin, bu esa darsni jonlantirish va fanlarga qiziqishni uyg'otish imkonini beradi. Texnologiya darslarida: multimedia texnologiyalaridan foydalangan holda darslar materialni ongli ravishda o'zlashtirish jarayoni hisoblanadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda talabalar axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda turli fanlar bo'yicha darslarga tayyor. Ular uchun turli xil tahrirlovchilar bilan ishlash (masalan, MS Word, MS Excel, Paint, MS Power Point), Internet resurslaridan foydalanish, kompyuter sinovlari bilan ishlash yangi va zamonaviy usullar bilan bir qatorda milliy an'analar bilan yo'g'rilgan usullar chambarchas bog'liq sanaladi.

Ko'pgina o'quvchilar turli xil axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining imkoniyatlari, shuningdek, amaliy amaliy ko'nikmalar haqida tasavvurga ega. Shunday qilib, ushbu bilim va ko'nikmalarni qo'llash maktabga taqdim etilgan muammolarni hal qilishda yagona yondashuvni ta'minlash uchun tavsiya etiladi. umumlashtirish va darsilmiy konferentsiya hamda loyihalarni himoya qilish va integratsiyalashgan dars va dars-taqdimot va dars-darsdir. Dizayn ishlarini himoya qilish darsi o'quvchilarning ijodiy salohiyatini anglashning o'ziga xos usuli, o'z bilim va ko'nikmalarini amalda ijodiy ravishda qaytarish usuli hisoblanadi. Ushbu turdagi darslarda axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish materialni taqdim etish shakllaridan biri, taqdimot tuzilishini aks ettiruvchi talabalarni faollashtirish usuli hisoblanadi.

Barcha holatlarda, axborot kommunikatsion texnologiyalar "vositachi" sifatida ishlaydi, bu "insonning tashqi dunyo bilan aloqasida sezilarli o'zgarishlarni keltirib chiqaradi." Natijada, o'qituvchi va o'quvchi nafaqat axborot texnologiyalarini o'zlashtiribgina qolmay, balki eng qimmatli o'quv resurslari, baholash va qo'llashni o'rganadilar, shuningdek o'zlarining shaxsiy media matnlarini yaratadilar. Axborot kommunikatsion texnologiyalar darslarini loyihalash, bundan tashqari, ilmiy pedagogik adabiyotlarda va ixtisoslashtirilgan davriy nashrlarda, o'quv jarayonida multimedia texnologiyalaridan foydalanish to'g'risidagi maqolalar va risolalar tobora ko'proq uchraydi.

Maktab uchun multimedia texnologiyasi - bu o'qituvchining axborot madaniyatini shakllantirishning metodologik va nazariy asoslarini amaliy amalga oshirish mumkin. Zamonaviy o'qituvchi uchun kompyuter jarayonida o'zini o'quv jarayonida ko'rish

tobora qiyinlashib bormoqda. Ko'p o'quvchilarning zamonaviy dunyoqarashlari bilan milliy madaniyatni va milliy xalq hunarmandchiligining namunalaridan foydalanish orqali dars jarayonida o'quvchilarning milliy madaniyatini va dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi. Aksariyat o'qituvchilar o'quv jarayonini vizualizatsiya qilish uchun bitta kompyuter va multimediya proektoridan foydalanishni afzal ko'rishadi. Bu yo'l ancha foydalidir: muammo hal qilindisog'liqni saqlash (katta ekran monitor monitorining oldida talabalarning ishlashini cheklash muammosini olib tashlaydi); Proektordan foydalanish o'quv jarayonini yanada samarali boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, PowerPoint-da, asosan, multimediya taqdimot darslarining tahlili, shuningdek elektron darsliklardan olingan parchalar ularning o'quv samaradorligini juda pastligini ko'rsatmoqda.

Xulosa qilib aytganda, texnologiya fanini o'qitishda ta'lim tizimga kiritilgan o'quv materiallarini loyihalashtirish, ishlab chiqish, baholash va ulardan foydalanish jarayonida samarali o'quv ishlari to'g'risidagi bilimlardan (tamoyillardan) foydalanish, jumaladan, xalq hunarmandchiligi turlaridan foydalanish orqali o'quvchilarda vatanparvarlik, milliylik va qadriyatlarni asrab avaylash, shuningdek hurmat qilish kabi hislatlarni shakllantirishda yordam beradi. Shu bilan birga, dars axborotkommunikatsiya texnologiyalarining asosiy g'oyalarini amalga oshirishning bevosita vositasi sifatida eng puxta ishlab chiqishni talab qiladi. Ta'lim jarayonida ma'lum texnologiyalarni ishlab chiquvchilar tomonidan ilgari surilgan g'oyalarni amalga oshirishda va tizimning maqsadiga yetishda albatta xalq hunarmandchiligining milliy va amaliy turlaridan foydalaniladi. Bunday darslarni tayyorlash odatdagi rejimga qaraganda ancha puxta tayyorgarlikni talab qiladi. Kelajakdagi multimedia darsini loyihalashda o'qituvchi katta ekranga texnologik operatsiyalar ketma-ketligi, axborotni yetkazib berish shakllari va usullari to'g'risida o'ylashi kerak. O'qituvchi o'quv jarayonini qanday boshqarishi, darsda pedagogik aloqa qanday ta'minlanishi, o'quvchilar tomonidan doimiy ravishda fikr-mulohaza yuritish, ta'lim samaradorligini rivojlantirish haqida darhol o'ylash orqali, xalq hunarmandchiligi namunasidan foydalanish orqali o'quvchilarning qalbida vatanga va milliy an'analarga sadoqat ruhida tarbiyalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xalq badiiy hunarmandchiliklari va amaliy san'atini yanada rivojlantirish davlat yuli bilan qo'llab-quvvatlash chora tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. T: «Toshk. Oqshomi» gaz. 1997. 2-apr. № 38.

2. Muranov B.I. Hozirgi sharoitda yoshlarning kasbiy tayyorgarligi jarayonida xalq hunarmandchiligining o'rni. //Проблемы становления и профессионального образования. –Т.: Fan, 1996. B. 279-284.

3. Bulatov S.S. Yoshlarga hunar o'rgatishning milliy – an'anaviy asoslari. (Metodik tavsiya). –T.: RUMM, 1993. – 20 b.

4. Hunarmandchilik - Vikipediya. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Hunarmandchilik>

5. Mavzu; 9-Sinf o'quvchilariga xalq hunarmandchilik texnologiyasi bo'limini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish. <https://fayllar.org/mavzu-9-sinfoquvchilariga-xalq-hunarmandchilik-texnologiyasi.html>